

پیوست ۵

مشخصات شرکت کنندگان (پژوهش اعضا)

نام و نام خانوادگی: زهرا معصومی
عنوان اثر: آیین زیارت حرم مطهری رضوی در شهرستان دره شهر
گروه سنی: د
استان: ایلام
شهرستان: دره شهر
نام مرکز: فرهنگی هنری دره شهر
نام مربی: مژگان زند بیرانوند
سال تهیه اثر: ۱۴۰۱
شماره تلفن مرکز: ۰۸۴۳۵۲۲۴۵۹۲

عنوان پژوهش:

آیین زیارت حرم مطهر امام رضا (ع) در شهرستان دره شهر

پژوهشگر:

زهرا معصومی

مریی راهنما:

مژگان زند بیرانوند

مرکز فرهنگی هنری دره شهر

پاییز ۱۴۰۱

بسم الله الرحمن الرحيم

تقدیر و تشکر :

با تشکر از مربی راهنما (سرکارخانم بیرانوند) مربی محترم فرهنگی که من را در ارائه این پژوهش یاری نمودند.

فهرست مطالب :

- چکیده ۱
- مقدمه : ۲
- اهداف پژوهش ۳
- فرضیه پژوهش : ۳
- روش جمع آوری مطالب : ۳
- آداب کلی زیارت مکان های مقدس : ۴
- آداب زیارت حرم امام رضا (ع) : ۵-۶-۷-۸-۹
- پیشنهادات : ۱۰
- فهرست منابع : ۱۰

چکیده :

عنوان پژوهش : آیین زیارت حرم مطهر رضوی در شهرستان دره شهر و حومه

فرضیه : زائران حرم رضوی در شهرستان دره شهر و حومه با آیین خاصی به زیارت می روند .

هر روز مسافران و زائران زیادی در این شهرستان راهی شهر مقدس مشهد می شوند .

شهری که امام هشتم ما شیعیان ، علی بن موسی الرضا ، در آنجا مظلومانه به شهادت رسیدند و برگ تقویم روزگار آنجا را مدفن آن امام بزرگوار کردند . مسافران و زائران امام رضا (ع) در جای جای مملکت عزیزمان و یا حتی کشورهای مختلف دنیا عاشقانه و با هزاران آرزو به این شهر مشهد می آیند و اقوام مختلف ایران در همه جای ایران طبق آداب و رسوم خاص از زائران رضوی استقبال می کنند

آیا آیین زیارت حرم مطهر رضوی در شهرستان دره شهر و حومه آن متفاوت است ؟

مقدمه:

زیارت در لغت به معنی دیدار کردن با قصد ، و در معنای مذهبی عزیمتی است (ظاهری یا باطنی) به اماکن مذهبی که از سوی پیروان یک دین برای به پا داشتن یک آیین یا فریضه دینی انجام می گیرد . پدیده زیارت کما بیش در بیشتر دین های جهان وجود دارد به شخصی که به زیارت می رود زائر گفته می شود و جمع آن زوار است .

اصطلاحاً کسی که سفر زیارتی به مکه را انجام داده حاجی گفته می شود به کسی که به عتبات عالیات سفر کرده کربلایی و به کسی که آرامگاه امام رضا (ع) را زیارت کرده مشهدی گفته می شود .

آن دسته از زائران که قادر به سفر به اماکن مذهبی نیستند معمولاً کسانی را به عنوان نایب در نظر می گیرند تا به جای آنها زیارت کند با این کار زیارت به نیابت نام دارد و به شخصی که آن را بر عهده می گیرد نایب الزیاره می گویند .

هر شهر و دیاری برای بدرقه و استقبال این زائران آیین خاصی دارد تا این خاطره ها زیباتر و دلنشین تر و دوست داشتنی تر شوند .

اهداف پژوهش :

آشنایی با آیین زارت حرم مطهر امام هشتم در شهرستان دره شهر و حومه

آشنایی با بدرقه و استقبال زائرین حرم مطهر رضوی

فرضیه پژوهش

زائران حرم امام رضا (ع) در شهرستان دره شهر و حومه با آیین خاصی به زیارت امام هشتمشان می روند .

روش جمع آوری مطالب

اطلاعات ذیل از منابع کتاب های مختلف ، مجلات ، روزنامه ها ، مصاحبه با افراد مختلف و استفاده از اینترنت می باشد .

آداب کلی زیارت مکان های مقدس

خداحافظی کردن یا (هلالیت گرفتن) : زائر یکی دو روز قبل از حرکت از دوستان ، آشنایان ، همسایگان و خانواده خویش هلالیت می گیرد و با این هلالیت هر کینه و دشمنی که نسبت به همدیگر دارند از بین می رود .

صدقه : شخص مسافر قبل از شروع مسافرت مبلغی را به عنوان صدقه می دهد زیرا صدقه دادن هفتاد هزار بلا و مصیبت را دور می کد و با این صدقه آرامش خاطر می گیرد و با اطمینان سفر خود را شروع می کند .

دعا :

مسافر قبل از سفر دعا می خواند مهمولا با گفتن خدایا به امید تو جان و مال خو و خانواده اش را به خدا

می سپارد .

ابزار دفاعی :

در قدیم زائران امام رضا (ع) برای دفاع از خودشان یک چوب کلفت که به زبان محلی ما به آن می گوئیم (گرز) با خودشان می بردند تا در صورت نیاز از آن استفاده کنند ولی امروزه این وسیله کم رنگ تر شده است .

وسایل شخصی :

مسافر قبل از سفر وسایل شخصی خود را که شامل : لباس ، مسواک ، شانه ، تشک ، ظروف و ... را با خود می برند تا از آنها استفاده کنند .

توشه ی سفر :

شخص مسافر باید مواد غذایی و خوراکیهای مورد نیاز را همراه خود ببرد که در هنگام پختن غذا از آنها استفاده کند و کمتر از بیرون مواد غذایی بخرد که باعث مسمومیت شود که به آن می گویند توشه راه

آداب زیارت حرم امام رضا (ع):

حال و هوای زیارت :

زائر امام رضا (ع) باید در موقع رفتن به پا بوس امام رضا باید خوشحال و سر حال باشد و تمام هم و غم خود را پیش امام رضا (ع) ببرد و با اصطلاح می گویند امام رضا او را طلبیده چون وقتی امام رضا کسی را به طرف خود بخوانند تمام شرایط سفر نا خودآگاه مهیا می شود .

آرامش :

شخص زائر باید با آرامش روحی کامل و بدون توجه به مشکلات مالی و روحی آماده سفر شود و صحبت های غیر ضروری و آزار دهنده را از ذهن خود دور کند و تمام فکر خود را پیش امام رضا ببرد تا سفر خوشی داشته باشد .

از محل اقامت تا حرم :

شخص زائر در مسیر راه با فرستادن صلوات بر محمد و آل محمد و درود فرستادن بر امام غریب و خاندان پاکش و دعا و با دانه های تسبیح ذکر کردن و از امام غریب حاجت خود را خواستن تا رسیدن به مقصد هدف خود را که زیارت امام رضا (ع) است را فراموش نمی کند .

ورود به حرم :

هنگامی که مسافر پایش را در صحن می گذارد با فرستادن صلوات بر محمد و آل محمد و درود بر امام غریب و ادای احترام و ریختن اشک و درود بر مردمی که با این شور و شوق به دیدن امام غریبشان آمده اند اشک شوق در چشمانش جمع می شود و با همان حالت حرکت می کند و به جلو می رود تا به روضه مقدسه می رسد .

ورود به روضه مقدسه :

زائر با دیدن روضه مقدسه اشک از چشمانش جاری می شود و با خم شدن ادای احترام می کند و حالش دگرگون می شود و در این دنیای مادی همه چیز را فراموش می کند و فقط در فکر رسیدن به ضریح مقدس است و خودش را با هر طوری که باشد به ضریح می رساند .

رویت ضریح :

زائر در هنگام رسیدن به ضریح مقدس امام غریب سیلاب اشک از چشمانش جاری می شود و از ته دل و با صدای بلند او را می خواند و برای مشکلاتش از او کمک می گیرد و اگر زائر مرضی داشته باشد برای شفای مریضش از امام رضا (ع) علاج مریضش را می خواهد و با خواندن صلوات و فاتحه خود را سبک می کند .

ضریح

زائر به محض ورود به داخل ضریح مطهر باید زیارت نامه آن حضرت را از روی مفاتیح یا کتب معتبر دیگر که همراه خود دارد یا داخل ضریح بردارد بخواند

نماز زیارت :

بعد از خواندن زیارت نامه آن حضرت زائر باید نماز زیارت آن حضرت که دو رکعت است که در رکعت اول بعد از حمد سوره ی یس و در رکعت دوم بعد از حمد سوره الرحمن را بخواند.

آیین ها و مراسم زیارت حرم مطهر رضوی در شهرستان دره شهر و پرجمعیت ترین توابع آن :

(شهرستان دره شهر - شهر ماژین - بخش ارمو - روستای عباس آباد)

شهرستان دره شهر :

شهرستان دره شهر در جنوب شرقی ایلام و در فاصله ۸۴۰ کیلومتری تهران واقع شده است .

زیارتگاهها و اماکن تاریخی و جاهای دیدنی زیادی دارد .

از جمله زیارتگاههای این شهرستان : با با سیف الدین (ارمو) زید ابن حمزه (زرانگوش)

مکان های تاریخی : شهر ماداکتو ، تنگه بهرام چوبین ، پل تاریخی سیمره ، آتشکده و ...

مکان های دیدنی : ارتفاعات زیبای کبیر کوه ، تنگه ماژین ، آبشار هفت آسیاب کبیر کوه و ...

در این شهرستان زائر یک یا دو روز قبل از حرکت از بستگان، اقوام ، اشنایان ، همسایگان نمک حلالی(خداحافظی) می گیرد و از آنها می خواهد که اگر بدی در حق آنها کرده او را ببخشند و او را هلال کنند تا با خیال آسوده به زیارت برود و هر کدام اگر نذری دارند یا پولی را به عنوان صدقه نذر کردند یا مقداری گندم نذر کردند پیش کبوترهای حرم بندازند را به او می دهند و زائر نیز با کمال میل می پذیرد زائر شب قبل از سفر غسل می کند و لباسهای نو و تمیز خود را داخل ساکی می گذارد تا موقع زیارت امام رضا (ع) آنها را بر تن کند و قبل از حرکت مقدار پولی را به عنوان صدقه در خانه جا می گذارد تا به سلامت به خانه برگردد و صدقه ها را با دست خود به فقیری بدهد و صبح خیلی زود با فرستادن صلوات و دعا سفر خود را شروع می کند و سه روز بعد از حرکت زائر بستگان نزدیک او(خواهر ، مادر) آش پشت پایی را درست می کنند و در بین اقوام و همسایگان پخش می کند که به آن(آش پشت پا) می گویند زائر بعد از یک هفته یا ده روز که می خواهد برگردد به بستگاه نزدیک خود خبر می دهد و آنها نیز در روی برگشت زائر در خانه او جمع می شوند و خانه او را تمیز می کنند و هر کدام در حد توان خود برای زائر چیزی به عنوان کادو از جمله : قند ، روغن ، برنج و ... می آورند و نهار یا شامی نیز برای زائر درست می کنند و زائر

نیز برای آنها شربت و شیرینی می آورد تا کام آنها را شیرین کند و در هنگام خداحافظی زائر سوغاتی هایی که در شهر مشهد به عنوان سوغات خریده به مهمانانش به عنوان سوغاتی می دهد از جمله : مهر ، تسبیح ، پارچه ، جوراب ، روسری به اقوام نزدیک می دهد تا یاد زیارت امام رضا (ع) در ذهن آنها بماند.

شهر ماژین :

شهر ماژین ، شهری کوچک از توابع شهرستان دره شهر استان ایلام است و در ۴۵ کیلومتری دره شهر قرار دارد . این شهر کوچک از محروم ترین نقاط کشور است و در جنوب شرقی استان ایلام ، و ۳۰ کیلومتری جاده پلدختر اندیمشک واقع شده است و شاید نام این شهر تا به حالا به گوشتان نرسیده است و این شهر مثل بقیه جاهای در ه شهر دارای آدابی را برای دیار حرم رضوی است .

در این شهر نیز زائر امام رضا (ع) چند روز قبل از دوستان و آشنایان و اقوام خداحافظی می کنند و به قول خودمان نمک حلالی می گیرند تا هر کدام که نسبت به هم دشمنی یا کینه ای دارند از درون خود پاک کنند و هر کدام از افراد فامیل هر حاجتی را که دارند بر روی کاغذ می نویسند و همراه با مقداری پول داخل پاکتی می گذارند و به زائر امام رضا می دهند تا به جای آنها داخل حرم بندازند و برای آنها نیز دعا کنند و موقع رفتن وابستگان زائر امام رضا (ع) را با قران و دعا و دود و اسفند راهی سفر می کنند زائر سفر خود را با دعا و صدقه دادند آغاز می کنند و سه روز بعد از حرکت زائر به طرف حرم امام رضا (ع) بستگان نزدیک آش پشت پایی درست می کنند و این آش پشت پا شامل : عدس ، نخود ، لوبیا ، کشک و رشته آش است و بعد از این که آش آماده شد آن را بین اقوام و بستگاه و همسایه ها پخش میکنند و از خداوند برای سلامتی زائر دعا می کنند و زائر دو روز قبل از آمدن به بستگان نزدیک خبر می دهد و آنها نیز در حد توان خود گوسفندی را آماده می کنند و جلوی پای زائر سر می برند و بستگان نزدیک گوشت گوسفند را آماده می کنند و فردا گوشت را به صورت آبگوشت درست می کنند و برنج نیز درست می کنند و سفره ی بزرگ به اسم سفره امام رضا پهن می کنند و از قبل اقوام و بستگان را دعوت می کنند و هر کدام از دعوت شده ها در هنگام ورود به خانه بنا به توان مالیشان کادوی همراه خود می آورند و بعد از صرف شام برای سلامتی زائر دعا می کنند و هنگام خداحافظی زائر چیزهایی را به عنوان کادو از مشهد مقدس خریده را به عنوان سوغاتی به میهمانان می دهد از جمله این سوغاتی ها : جوراب ، بلوز و ... تا یاد زیارت امام رضا در ذهن همه آنها بماند.

بخش ارمو :

بخش ارمو یکی از بخش های بزرگ شهرستان دره شهر است که در ۱۰ کیلومتری این شهرستان قرار دارد و مقبره سید سیف الدین محمد بن ابراهیم (با با سیف الدین) از نوادگان امام موسی کاظم (ع) در یان بخش است این بخش مثل دیگر بخش های این شهرستان دارای آداب و رسومی در استقبال از زائران امام رضا (ع) دارد . زائر امام رضا چند روز قبل از سفر نزدیکان خود را از مسافرت خود با خبر می کند تا اگر هدیه یا نامه ای برای داخل ضریح دارند آماده کنند و از آنان حلالیت می طلبد در شب قبل از حرکت بستگان نزدیک به خانه او می آیند تا اگر کاری دارد تا در غیاب او انجام دهند قبول مسولیت کند و اکثرا روزهای پنج شنبه را برای حرکت خود انتخاب می کند و صبح فردا زائر را با رد کردن از زیر قران و و آب انداختن پشت سرش و دعا و صدقه بدرقه می کنند و زائر با آرامش خاطر به سوی مقصد حرکت می کند و سه روز بعد از حرکت زائر

بستگان نزدیک جمع می شوند و آش پشت پایی را درست می کنند و بین اقوام و همسایه ها تقسیم می کنند و زائر یک روز قبل از آمدن به بستگان نزدیک خبر می دهد و در روز آمدن زائر بستگان نزدیک در خانه او جمع می شوند خانه اش را آب و

جارو می کنند و با توجه به توان مالی خودشان گوسفندی را آماده می کنند و جلوی پای زائر به احترام امام رضا (ع) سر می برند و همه با هم شامی درست می کنند و همه با هم می خورند و برای سلامتی صاحب سفره دعا می کنند

روستای عباس آباد :

این روستا که بزرگترین روستای دره شهر از لحاظ جمعیت است در این روستا نیز مانند سایر قسمت های شهرستان دره شهر آداب و رسومی در استقبال و بدرقه زائران امام رضا (ع) دارند. مسافر حرم امام رضا قبل از حرکت به بستگان نزدیک خود خبر رفتن به مشهد مقدس را می دهد و آنها نیز شب قبل از حرکت به خانه زائر می آیند و هر کدام از آنها هر حاجتی که داشته باشند در نامه ی می نویسند و به دست زائر می دهند تا در سفر به امام هشتم داخل ضریح برای برآوردن حاجت بیاتدازند و در سوم روز حرکت زائر آش ندزی درست می کنند و بین اقوام و بستگان تقسیم می کنند و در موقع برگشت زائر در حد توان مالی جلوی پایشان مرغ یا خروسی سر می برند و آنهايي که هم توان مالی این را ندارند تخم مرغ جلوی پایشان می شکنند و برخی از اقوام برای زیارت قبولی به پابوس می آیند و چیزهای خوراکی از جمله کله قند، حلب روغن و ... را با خودشان می آورند

تجزیه و تحلیل اطلاعات :

زیارت مکان های مقدس چون مشهد مقدس و سایر اماکن مذهبی آداب دارد و در شهرها و روستاهای مختلف متفاوت است .

جمع بندی و نتیجه گیری :

در این تحقیق و پژوهش به این نتیجه رسیدیم که هر چند آیین ها در شهرها و روستاهای مختلف تا حدودی متفاوت است اما همه یک هدف دارند و آن برگزاری یک مراسم به یاد ماندنی جهت استقبال از زائرین حرم رضوی است .

از ثواب های دیدار حرم امام عاشقان حضرت علی بن موسی الرضا به کلامی از سخن بزرگان اشاره می کنیم

زائر حضرت رضا علیه السلام از زوار تمام انبیاء و اولیا و ائمه علیهم السلام افضل و با ارزش تر است .

سلیمان بن حمص گفت : از موسی بن جعفر علیه السلام شنیدم که می فرمود: هر کسی قبر فرزندان علی را زیارت کند خداوند ثوابی معادل هفتاد حج مبرور به او عطا می فرماید.

با تعجب گفتم : هفتاد حج مبرور؟! فرمود: آری هفتاد هزار حج .

باز با تعجب گفتم : هفتاد حج مبرور؟!

فرمود: آری . هفتاد هزار حج مبرور. بار دیگر با تعجب پرسیدم .

فرمود: بعضی از حجها در پیشگاه خدا مقبول نمی شود. هر کس فرزندان را زیارت کند یا شبی در کنار قبر او به سر برد، مانند کسی است که خداوند را در عرش زیارت کند.

باز با تعجب پرسیدم مانند کسی که خدا را در عرش زیارت کند؟!

فرمود: آری . روز قیامت ، در عرش خدا چهار نفر از پیشینیان : نوح ، ابراهیم ، موسی و عیسی و چهار نفر از آخر الزمان : محمد، علی ، حسن و حسین علیهم السلام گرد خواهند آمد و بعد، این مجلس ادامه خواهد یافت . یعنی غیر از این هشت نفر دیگران هم خواهند بود

زوار قبور ائمه علیهم السلام با ما، در همین جلسه شرکت خواهند داشت . بالاترین درجه و با ارزش ترین عطیه و عنایت ، مخصوص زوار فرزندان علی بن موسی الرضاست .

پیشنهادات :

پیشنهاد می شود این آداب و رسوم زیارت امام رضا (ع) به شکل پر رنگ تری بیان شوند تا کودکان و نوجوانان عزیز این مرز و بوم با این آداب و رسوم بیشتر آشنا شوند و این آداب و رسوم با گذشت زمان فراموش نشوند .

فهرست منابع :

- ۱- ستاد دهه کرامت . مجله خواهر خورشید . ۱۳۹۴ . قم . ستاد دهه کرامت
- ۲- خادمین شهر بهشت . مجله خادمین شهر بهشت . ۱۳۹۳ . قم . ناشر استان مقدسه قم
- ۳- کتاب نهم . مجله خادمین شهر بهشت . ۱۳۹۳ . ناشر استان مقدسه قم
- ۴ نورمحمدی جعفر . کتاب ایام سرزمین آفتاب ، ۱۳۹۱ . مشهد . ناشر استان قدس رضوی